

היה הייתה עיירה ואיננה עוד - אישישוק

דברים לזכרה של פרופ' יפה אליאך

קהילה בת 900 שנים, נחרבה על ידי הנאצים תוך יומיים וכמעט כל יהודי הקהילה נרצחו. משפחתה של יפה אליאך הצליחה לברוח ולהסתתר במקומות שונים ובין השאר גם בבור עם אביה ואמה ואחיה יצחק וחיים. חיים, אחיה התינוק, הושתק בשל בכיו והחשש שיתגלו, וכך מצא את מותו.

היא נהגה לספר בחיוך כי את הא"ב למדה בבור כאשר אמה חרתה את האותיות על הקיר או על כל מה שמצאה. בסוף המלחמה חזרה משפחתה לאישישוק. למרות שהוזהרו, החליטו לחזור לביתם. פורעים פולנים פרצו לביתם והרגו לעיניה את אמה ואחיה התינוק, שנולד בתקופת המלחמה. תמונה זו שעמדה לנגד עיניה, הינה אולי ההסבר לדחף היצירה והפעילות שלה להנצחת השואה. יצירתה הראשונה 'סיפורים חסידיים של השואה', הינה יצירת מופת של אמונה ועמידה רוחנית בתוך התופת הנוראה, ומבוססת על ראיונות שערכה בעצמה. לימים הקימה את המרכז לחקר השואה בברוקלין, שבעקבותיו קמו 128 מרכזים נוספים. את כל הראיונות שערכנו במרכז, העבירה למוזיאון השואה בושינגטון ולמוזיאון המורשת היהודית בניו יורק. פרופ' יפה אליאך היתה דמות מופלאה אשר בחרה בחיים ותיעלה את כל הכאב לעשייה ויצירה. אך לא רק בתחום המחקר והעשייה התבלטה, היא הייתה אשת חסד וכל מי שהגיע לנוי יורק, הזמינה ואירחה במטעמיה המיוחדים.

בהשגחה פרטית, כשנסעתי לנוי יורק בחודש האחרון, הודיעו לי על פטירתה. זכיתי לבקר ביקור תנחומים את בעלה הרב דוד אליאך וילדיה. בעת כתיבת שורות אלו, מצלצל ידיד מניו יורק, אותו פגשנו בניחום האבלים בבית אליאך, וכמובן ששיחתנו נסובה על יפה ודוד אליאך ועל המורשת הגדולה שהשאירה לנו. זכינו לסגירת מעגל. יהי זכרה ברוך.

לתגובות, הערות ושאלות: דבורה מן, מנהלת בעקבות קהילות ישראל mdvora@013.net בקרו בגוגל: wjcc בעקבות קהילות ישראל

אותו דחף נסעה ממקום למקום להשיג תמונות של העיירה אישישוק כדי לבנות את 'מגדל החיים' במוזיאון השואה בושינגטון והצליחה לשכנע את מקימי המוזיאון בחשיבות הדבר, ואכן כל מי שמבקר במוזיאון, עומד נפעם מול עמוד החיים - מל 1500 תצלומים של יהודי אישישוק.

זוכרת אני כיצד הייתה מגיעה למרכז לאחר עוד מסע בעקבות ניצולי העיירה, ובנאחה ושמחה הראתה את התמונות שהשיגה, ובמקביל ניצחה על עבודת החקר במרכז והרצתה בברוקלין קולג'. העיירה אישישוק הסמוכה לראדין, בה קבור ה'חפץ חיים' הייתה מקור חיותה ואותה חקרה ותיעדה בספרה המונומנטלי *There Once Was a World: A 900 - Year Chronicle of the Shtetl of Eishyshok* ובדמותה של העיירה רצתה להקים דגם של שטעטל שיהווה מקום לימוד על החיים היהודיים העשירים בטרם שואה.

באחד ממסעותינו בליטא, עברנו ליד אישישוק ואז סיפרתי לקבוצה את קורות העיירה וקורותיה של יפה זוננסון - אליאך בתקופת השואה. אישישוק הייתה עיירה שרוב תושביה, כ-4000 איש היו יהודים. שנים רבות שימשה כמוקד ללימוד תורה ומרכז תורני ידוע, שממנו צמחו גדולי תורה כמו ר' יוס'לה מליפשינשוק, מתלמידיו של רבי חיים מוולוז'ין, ר' יום טוב ליפמן מחבר הספר 'כבוד יום טוב' והרב יוסף זונדל הוטנר. אחר כך היתה הקהילה ברובה ציונית, ורבים מבני אישישוק הספיקו לעלות ארצה לפני השואה. יום לאחר ראש השנה תש"ב, אישישוק,

טקס הנחת אבן פינה לשטעטל בראשון לציון

לזכרה של פרופ' יפה אליאך, דמות מופלאה אשר בחרה בחיים

את פרופ' יפה אליאך היכרתי לראשונה בשנת 1985 בהרצאה שנשאה ב"יד ושם", ובה הביעה את עמדתה ביחס להנצחת השואה. בלימוד השואה יש להתמקד בחיים ולא רק במוות, בסבל. יש ללמד ולחקור את החיים היהודיים בקהילות השונות שנגדעו על ידי הצורך הנאצי ועוזריו, כי מעבר לכל הסבל הפרטי והלאומי אובדן הקהילות וכל חיי הרוח והיצירה הוא הדבר שעלינו לזכור וללמוד.

דבריה ואישיותה שבו את ליבי, ומאז הקשר בינינו לא פסק, הן בעבודתי במרכז לחקר השואה בברוקלין, ניו יורק, שבו הקימה מפעל של תיעוד השואה על ידי ראיון ניצולים (עוד הרבה לפני שפילברג), והן כחברה בעמותה להקמת דגם של ה"שטעטל" באדמת ראשון לציון, חלום שנקטע בשל מחלתה, ובקשר אישי במשך כל השנים. ואכן בראיונות שניהלתי בהדרכתה, שמנו דגש רב על תיעוד החיים בטרם שואה. הראיונות שלנו הועברו למוזיאון Museum of Jewish Heritage בניו יורק, אשר נבנה לפי התפיסה הזאת: הקומה הראשונה הוקדשה כולה לחיים יהודיים בטרם שואה.

זכיתי גם להזמינה להרצות בירושלים במכללה בירושלים ובמרכז הישראלי במסגרת המרכז 'בעקבות קהילות ישראל', ותמיד נענתה בהתלהבות, רק מתוך הדחף לספר את סיפור העיירה שאיננה עוד. מתוך